

O vapura do traekta

(Dunja Jutronic: *Spliski govor*. Split: Naklada Bošković, 2010, 476 str.)

Prošle godine (2010.) izašla je prva iscrpna studija o urbanome govoru Splita. Autorica je Dunja Jutronic, koja se već bavila ovom temom. Godine 2008. s Thomasom Freemanom objavila je *Rječnik splitskog govora* s oko 6000 akcentuiranih natuknica i eksplikacijama na hrvatskome i engleskome jeziku. Objavila je i nekolicinu članaka o urbanome govoru Splita u kojima se bavi i idiolektima starijih i mlađih generacija, a pisala je i o filozofiji jezika. Zaposlena je na Pedagoškome fakultetu u Mariboru, a osim u Splitu, radila je i na filozofskim fakultetima u Zagrebu, Rijeci i Zadru. Bavi se i jezikom Hrvata u SAD-u, čakavskom dijalektologijom, sociolingvistikom i pragmalingvistikom, a njezina bibliografija dostupna je na adresi <http://izumbib.izum.si/bibliografije/Y20111203142138-14431.html>.

Puni naslov knjige izašle u ožujku 2010. jest *Spliski govor. Od vapura do trajekta. Po čemu će nas pripoznavat*. Iz naslova ovog prikaza može se vidjeti i njegova prva primjedba: nije zabilježena eliminacija suglasnika koja je u Splitu razmjerno česta (*o vapura do traekta*). Iako nije u naslovu, zabilježena je kao dio sintaktičke varijable *o(d) + genitiv*. Odmah na početku mora se pohvaliti temeljitost pri odabiru varijabli i egzaktn prikaz čestotnosti pojedinih realizacija u postotcima, grafikonima i tablicama. Studija na 476 stranica ima šest dijelova (naslovi: *Jezik starijeg naraštaja*, *Jezik srednjeg naraštaja*, *Jezik mlađeg i najmlađeg naraštaja*, *Zaključak*, *Dodaci* i *Primje-*

ri govora) te predgovor, uvod, literaturu, sažetak na engleskome jeziku, pogovor, kazalo imena, kazalo pojmova i biografiju autorice.

U predgovoru autorica upozorava da se ova knjiga ne bavi poviješću splitskoga govora, već njegovom sadašnjošću, odnosno najnovijim jezičnim razvojem. Promatra tri naraštaja Splićana: od najstarijega, predstavljenoga u tekstovima Miljenka Smoje, Ante Duplančića i Sonje Senjanović-Peračić preko srednjega u tekstovima Đermana Čiče Senjanovića, Ranka Mladine i Olivera Dragojevića (tj. Zdenka Runjića, Jakše Fiamenga, Ante Duplančića, Zlatana Stipišića Gibonija i drugih) do mlađega i najmlađega naraštaja u tekstovima Roberta Pauletića i Arijane Čuline i video-zapisima emisije *Po ure torture*. Svaki od pisaca (uz epizode navedene emisije) analiziran je na fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini. Ustanovljene su jezične varijable, a njihovi ostvaraji izraženi su u postotcima i prikazani u grafikonima. Na kraju svakoga dijela nalazi se usporedba analiziranih pisaca iste generacije, a u drugome se dijelu govor Čiče Senjanovića uspoređuje najprije s govorom Sonje Senjanović-Peračić, a zatim i s govorom Miljenka Smoje. U trećemu se dijelu uspoređuje govor Roberta Pauletića i Arijane Čuline, a u posljednjemu poglavlju govor Marijane Batinić i Petre Nižetić (voditeljica emisije *Po ure torture*) s govorom Petra Graše. U zaključnome dijelu autorica komentira varijable i moguće pokretače promjena, a u dodatcima nalazimo tri eseja: *Splitski leksik*, *Jezik Robija K* i *“Pobuna Dalmoša” – jezik Tonija Kukoča, Gorana Ivaniševića i Blanke Vlašić*. Na prvi se pogled čini metodološki upitno uspoređi-

vati tekstove sa snimkama, ali autorica se ne dotiče akcentuacije pa to ne umanjuje vrijednost djela. U predgovoru predstavlja definiciju splitskoga govora: »Neki će smatrati da splitski mlađih naraštaja više i nije splitski. Moje je stajalište drukčije. Sve što čujemo u Splitu jest splitski, a cilj je ove analize da detaljno ustanovimo kakav je taj današnji splitski i da objasnimo zašto je takav« (str. 11). Drugim riječima, ovo je sinkronijska analiza koja nalazi promjene i njihovu motivaciju. Splitski govor, dakle, definiran je kao govor svih koji žive u Splitu, iako nema posebnoga osvrta na govor doseljenika pa je opis i s te strane donekle krnj. No, kao što je već rečeno, ovo je analiza pisanoga korpusa (izuzev rečene emisije i nekolicine drugih izjava) pa je opravdano imati manji broj ispitanika, no za najrealniju sliku splitskoga govora potrebno je mnogo rada na terenu, a to nažalost prelazi opsege današnje hrvatske dijalektologije.

Bilo bi zanimljivo provesti sličnu analizu s nasumice izabranim ispitanicima iz triju naraštaja, no takva je analiza mnogo zahtjevnija. Za reprezentativan sociolingvistički uzorak potreban je velik broj ispitanika, što je na teži način naučio Kirk R. Belnap, koji je 1991. pisao doktorsku disertaciju o govoru Kaira (*Grammatical Agreement Variation in Cairene Arabic*) na premalome uzorku (26 ispitanika) pa nije zabilježio sociološku stratifikaciju govora. Autorica ovoga prikaza slično istraživanje provodi za govor sela i prikuplja slobodni govor 10% stanovnika prema pripremljenim pitanjima (da bi se mogao usporediti i različit leksik naraštaja). Prema preliminarnim podatcima popisa stanovništva Republike Hrvatske 2011. (dostupnima na adresi [\[hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf\]\(http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf\), str. 134\) Split ima 171.162 stanovnika \(s predgrađima 183.796\), što znači da bi za po gore navedenim postavkama relevantan uzorak trebalo ispitati 17.116 ispitanika. Smanjenje broja ispitanika olakšava istraživanje, no postoji mogućnost da neće biti stratifikacije, kao u Belnapa. William Labov, kojega i autorica *Spliskoga govora* spominje u teoretskome dijelu, navodi da je za sociolingvističku analizu potrebno barem 60 minuta slobodnoga govora. Analizom prikupljenoga korpusa ustanovljuju se značajke koje variraju \(varijable\), a njihove varijante prikazuju se prema čestotnosti pojavljivanja. Jutronić ovakvu analizu radi na pisanome korpusu tražeći točno određene varijable, a prije fonologije, morfologije i sintakse daje i životopise onih čiji govor opisuje te pojašnjava zašto su baš oni reprezentativni za svoj naraštaj. Osim toga, izdvaja i njihove izjave o jeziku, pa je u tom smislu zgodno citirati opasku Arije Čuline u intervjuu za *Slobodnu Dalmaciju*: »na Kekezovu \(Siniša Kekez je vodio intervju, op. a.\) primjedbu da ne ide dublje u čakavski dijalekt, Čulina iskreno i sasvim ispravno odgovara: „Ne, namjerno ne idem. Arhaični čakavski bio bi nerazumljiv, ni ja ni ljudi s kojima se družim tako ne govorimo“« \(str. 190\).](http://www.dzs.</p></div><div data-bbox=)

Jutronić u ovoj knjizi predstavlja urbanu dijalektologiju kao lingvističku disciplinu i kontrastira je tradicionalnoj dijalektologiji. Predstavlja je kao granu sociolingvistike koja će biti teorijski okvir za analizu splitskoga govora. Ipak upozorava: »U svakom istraživanju treba imati na umu da nije cilj zaustaviti se na razini predteoretskog ili samo opisnog stupnja, već treba vidjeti u čemu možemo pridodati

nijeti određenoj lingvističkoj teoriji koju zastupamo ili, malo skromnije, nekoj lingvističkoj postavci ili tezi unutar jednog teorijskog okvira» (str. 14). Kao glavni cilj urbane dijalektologije navodi proširivanje spoznaja o jeziku, utemeljeno na spoznajama o društvu. Jezične promjene prelaze puko opisivanje – objašnjavaju se izvanjezičnim faktorima, a promatraju se sinkronijski, kroz tri generacije. Na empirijskoj razini, u istraživanju gradskih vernakulara (kako su u knjizi nazvani) bit će važno utvrditi i njihov status u odnosu na dijalekte i standardni jezik, te odrediti njihovu dinamičku strukturu »koja nije ni kaotična ni amorfn« (str. 15). Prema tome, Jutronic završuje, ova istraživanja pridonose i proširivanju okvira standardnoga jezika.

Daje i kratku povijest sociolingvistike, od 1968. do danas. Spominje jednu od najboljih sociolingvističkih studija, onu o govoru New Yorka iz 1966. (*The social stratification of English in New York City*, William Labov). U njoj je ustanovljeno sljedeće: »Ne samo da prosječni Njujorčanin (ili netko iz Chicaga, Londona ili Frankfurta) ne govori kao svi ostali Njujorčani (ili drugi iz Chicaga itd.) već ni on sam ne govori uvijek jednako« (str. 17). I govornici su svjesni da nisu postojani u govoru, a često na temelju nečijega govora stvaraju predodžbe o toj osobi (primjerice pokušavajući joj pogoditi zanimanje). Osim toga, Labov je otkrio da postoji razlika između onoga što govornik kaže, onoga što misli da je rekao i onoga što misli da je trebao reći. Definirao je i govornike inovatore, odnosno one koji pripadaju određenoj skupini koja pokreće promjenu. Na njegovim načelima u sedamdesetima se provode daljnje analize:

Wolfram ispituje crnce iz Detroita, Stolz i Bills ispituju odnose između dijalekta i standarda u govoru Austina u Teksasu, a u Velikoj Britaniji Trudgill proučava govor Norwicha, a Macaulay Glasgova. U osamdesetima su Milroy i Romaine predstavili “postlabovljevsku” ili europsku sociolingvistiku koju su prilagodili europskim društvenim sredinama pa primjerice društvenu klasu zamjenjuje društvena mreža. Do danas se težište sve više prebacuje na teoriju i objašnjenje društvenih procesa koji motiviraju jezične promjene.

Jutronic jedno poglavlje uvoda posvećuje i jezičnim promjenama. Predstavlja tri vrste objašnjenja jezičnih promjena: funkcionalna objašnjenja (jezik gledaju kao sustav pa i promjene moraju biti sustavne), psiholingvistička objašnjenja (prema procesima u govornikovu umu) i sociolingvistička objašnjenja (jezične promjene dolaze iz društva, tj. komunikacije govornika). Nedostaci prvih dvaju pristupa su u tome što prvi pretpostavlja da je jezik uravnotežen sustav bez anomalija, dok drugi preveliku pažnju posvećuje ranom usvajanju jezika i zanemaruje promjene koje se događaju i u govoru odraslih govornika. Stoga se Jutronic odlučuje za sociolingvistički pristup, i to generacijski, no ne odbacuje ostale nego ih po uzoru na Labova tretira kao sekundarne čimbenike. Prema njemu, jezične promjene nastaju kad se skupina govornika počinje služiti drukčijim obrascem. »Smatra se da je glavni pokretač jezičnih promjena upravo društvena potreba pojedinih skupina govornika u prilagođavanju jednih drugima u privatnoj i/ili javnoj komunikaciji« (str. 19). Jutronic opisuje i strukture inovatorskih skupina (u kojima su veze čvrste ili slabe) i definira promjene

odozgo i promjene odozdo kao promjene izvan razine svijesti (ciljane promjene koje se najčešće manifestiraju u dodiru dijalekata) i promjene na razini svijesti. Predstavlja osnove sociolingvistike pozivajući se na moderne teorije socijalne dijalektologije koja na jezik gleda primarno kao na društveni, a zatim i kao na psihološki i semiotički fenomen.

Jutronić dakle ističe razlike između tradicionalne i urbane dijalektologije (tradicionalna je geografska, dijalektologija sela, a urbana je sociološka, dijalektologija grada). Navodi najvažnije nedostatke tradicionalne dijalektologije: 1. nemogućnost objašnjenja zašto se isti govornik služi s više registara; 2. govor zajednice ne opisuje se realistički ni iscrpno, a jezične činjenice ne povezuju se s društvenim kontekstom; i 3. tradicionalnu dijalektologiju ne zanima odnos između društvenoga i jezičnoga ponašanja. Tradicionalna dijalektologija proučava starinu, opisujući sustav koji čuvaju najstariji govornici i kakav se koristi samo unutar sela, a urbana traži novine i promatra jezik svih dobnih skupina. Tradicionalna dijalektologija je dijakronijska, dok je urbana sinkronijska. Ona opisuje promjene na raznim jezičnim razinama i na raznolikom uzorku stanovništva. Uzima u obzir i migracije jer došljaci u društvenoj zajednici pokreću promjene (u slabo vezanim grupama), a objašnjenja joj nikad nisu samo unutarjezična. Urbana dijalektologija proučava stav govornikâ prema govoru kojim se koriste i prema promjenama u dijalektu. U tom smislu ova studija promatra i štokavizaciju Splita, no bitno je napomenuti da su autori u korpusu većinom rođeni Splitsani (ili barem čakavci) pa se Jutronić na štokavske doseljeni-

ke ne osvrće. To bi zahtijevalo drukčiju metodologiju i prilagođavanje teorijskih postavki.

Potpoglavlje *Socijalna/urbana dijalektologija u nas* Jutronić otvara navodeći dijalektološke ciljeve koje je 1979. postavio Božidar Finka: izradba monografskih opisa mjesnih govora i jezičnoga atlasa. Autorica napominje da se od devedesetih godina prošloga stoljeća interes za dijalekte povećao buđenjem nacionalne svijesti. Stoga proširuje Finkine ciljeve. Napominje da se trebaju dodatno istražiti promjene koje su u dijalektima nastale pod utjecajem standarda, kao i mogući načini na koje bi dijalekti mogli pomoći obogaćivanju standardnoga jezika. Usto treba utvrditi funkciju dijalekta u javnoj komunikaciji, a samim time i njegov utjecaj na šire publike te proučiti stvaranje urbano-gazgovornog idioma. Posebno su malo istraženi međudijalektni dodiri, i to u urbanim središtima. Spominje Brozovićevu hijerarhiju dijalekata i njegovo proučavanje govora Zadra, zanimljivo po odstupanjima od »jednog općeg oblika dalmatinskoga razgovornoga jezika« (str. 25), koji autorica opisuje u posljednjem poglavlju ove knjige, i nezaobilaznu studiju Vesne Zečević iz 2000. godine *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Osim njih, autorica nabroja lingviste koji su se bavili opisima urbanih govora: Ivića, Jovića, Magnera (koji je 1966. napisao knjigu o zagrebačkom govoru), Šojata te Naylora (koji se zanimao za zagrebački i beogradski govor). Ističe Stjepana Benzona koji je 1971. dao najdetaljniji opis splitskoga govora, a riječ je o opisu jezika Marka Uvodića. Autorica ne spominje sjajnu studiju Finke i Šojata *Karlovački govor* u kojoj se dotiču štokavskih i kajkavskih imigranata i ča-

kavskih i kajkavskih starosjedilaca, kao ni *Zagrebački kaj* grupe autora, a ni Rešetarovu studiju o Dubrovniku. S jedne strane to je opravdano jer te studije nisu sociolingvističke, no ipak se radi o početcima istraživanja govora gradskih sredina u nas pa su trebale biti spomenute, barem u napomeni da su provedene.

Metodologija je labovljevska, »što znači da je u svakoga govornika zabilježen svaki dijalektni oblik te svaki standardni oblik, a zatim se omjer dijalektnih oblika izračunao prema indeksu frekvencije« (str. 28). Indeks frekvencije jednak je omjeru pojavljivanja dijalektnih oblika naspram pojavljivanja dijalektnih i standardnih oblika pomnožen sa 100. Pritom se u obzir ne uzimaju, kao u klasičnoj labovljevske teoriji, društvene klase i stupanj obrazovanja govornika, već je primarna razlika među ispitanicima u dobi. Jutronic se ne dotiče socijalnoga statusa svojih ispitanika, citirajući Ivića koji je davne 1971. ustvrdio da u Hrvatskoj ne postoje klase. U posljednjih četrdeset godina otkako je Ivićeva tvrdnja bila točna došlo je do važnih društvenih promjena koje počinju kristalizirati barem dva vernakulara u hrvatskome društvu, jer se ipak mogu primijetiti razlike između bogatih i siromašnih, a dakako i jezične razlike govora visokoobrazovanih od govora ljudi s nižim stupnjevima obrazovanja. U urbanoj su dijalektologiji i stupanj obrazovanja i spol vrlo važni (npr. Labov kao govornike inovatore u New Yorku izdvaja žene srednje klase), no uzevši u obzir da su svi autori u korpusu ove analize na otprilike istoj razini, analizi ne šteti izostavljanje ovih socioloških varijabli. Metodologija je dakle prilagođena korpusu i autorica se oslanja na najvažniji kri-

terij, dobni, te na temelju analize govora određuje jezične elemente koji su se izmijenili, a na kraju nudi i odgovore zašto. Knjiga postavlja temelje za mnoga buduća istraživanja i na zanimljiv način opisuje splitski urbani govor i njegove najvažnije generacijske razlike.

Jezična varijabilnost u ovome se djelu tretira kao inherentno jezično svojstvo, promjenjivo prema kontekstu i društvenoj strukturi. Jezične činjenice objašnjavaju se izvanjezičnima, i to prema teoriji jezičnoga prilagođavanja, koineizacije i po principu istaknutosti. Teorija prilagođavanja (*accomodation theory*) pretpostavlja da se pošiljatelj prilagođava primatelju poruke, odnosno da postoji težnja k solidarizaciji sugovornika. Govornici reduciraju one dijalektne crte koje im nisu zajedničke, a zadržavaju one koje dijele i pokreću proces koineizacije govora. Ona može biti rezultat jezičnoga ili dijalektnoga dodira, a nastaje kao spoj varijeteta koji su dovoljno slični i međusobno razumljivi. Pritom dolazi do tri procesa: miješanja, ujednačavanja i pojednostavljenja, koje se odnosi na povećanje jezičnih pravilnosti ili smanjenje broja istaknutih karakteristika. To su karakteristike kojih su govornici svjesni. Prepoznatljivije su pa se nazivaju i istaknutim ili primarnim – one se prve mijenjaju – dok su sekundarne relativno stabilne jer ih govornici nisu svjesni. Međutim, princip istaknutosti ne objašnjava zašto je do neke promjene došlo. To se može zaključiti tek kad se u obzir uzmu sve konotacije koje govornici mogu pridati karakteristikama, kao i dužina i intenzitet međusobnih dodira te tipološka udaljenost između varijeteta s transparentnim zajedničkim konstrukcijama. Samo izvanjezični čimbenici

mogu nam dati odgovor zašto je neka karakteristika istaknuta, a druga nije. Stoga Jutronić za potrebe ovoga istraživanja reformulira princip ovako: »one dijalektne karakteristike koje govornik standardnoga jezika (a i dijalekta) osjeća kao društveno neprihvatljive ili istaknute, tj. kao neku vrstu pogreške, prve nestaju iz dijalekta. Stigmatizirane ili istaknute karakteristike odlaze brže, a manje stigmatizirane ili neistaknutije sporije« i zaključuje: »Što je jezična karakteristika istaknutija, ona se u dijalektu javlja u manjem postotku« (str. 32). Postotke je podijelila u četiri grupe 0–25%, od 26–50%, od 51–75% i od 76–100% da bi izrazila stupanj varijabilnosti pojedinih značajki.

Fonološke značajke koje promatra jesu ikavizmi (nasuprot jekavizmima), promjena *-m* u *-n* (nasuprot čuvanju *-m*), varijabla *h* (u svim položajima u riječi), promjena *-lj* u *-j* (nasuprot čuvanju *-lj*) te promjena **-d'* > *-j* (nasuprot *-đ*). Na kraju analize jezika svakoga od autora iz korpusa Jutronić opisuje varijable, a na kraju prve, analize jezika Miljenka Smoje, napominje da je ona temelj s kojim će se uspoređivati rezultati ostalih analiza. Morfološke značajke koje autorica uspoređuje prema generacijama jesu finalno **-l* u glagolskome pridjevu radnom (*-ja* : *-o*), treće lice množine prezenta (*-u/-du* : *-u/-ju/-e*), genitiv množine imenica (nulti morfem : *-a*), dativ, lokativ i instrumental množine imenica, pridjeva i zamjenica (*-aman/-iman* : *-ama/-ima*). Fonološke i morfološke značajke utemeljene su na opisima Milana Moguš, Petra Šimunovića i Mate Hraste, a sintaktičke su određene prema Finkinu modelu. Uspoređuju se genitivna konstrukcija (uz prijedlog *o*), nerazlikovanje funkcije lokativa i akuzativa, upit-

no-odnosna zamjenica *ča* te kontrakcija *mi je* > *me*. U svakome dijelu potanko se iznosi zastupljenost ovih varijabli kod pojedinih autora, a zatim i u njihovoj međusobnoj usporedbi. Rezultati se prikazuju tabelarno i grafički, što uvelike olakšava služenje ovom knjigom i baratanje njenim pronalascima jer usustavljuje velik broj podataka i ostavlja čitatelju dovoljno prostora za vlastite interpretacije. Osim toga, sve su varijable oprimgjerene, a u šestom dijelu knjige ponuđeno je više od sto stranica primjera govora.

Prije primjera govora i eseja koje je autorica odlučila priključiti analizi (a koji se dijelom dotiču jezika književnosti, a dijelom jezika sporta) u zaključnome dijelu predstavlja svaku pojedinu varijablu obrađenu u knjizi i uspoređuje njene ostvaraje prema naraštajima, no ne uspoređuje sve analizirane autore: »Radi preglednosti nisam uzela sve govornike, već sam napravila izbor od dvoje iz starijeg naraštaja (Smoje i Duplančić), dvoje iz srednjeg naraštaja (Ćiće Senjanović i Oliver Dragojević iz intervju) i dvoje iz mladog naraštaja (Robert Pauletić i Arijana Čulina) te zajedničku analizu Petre i Marijane (P&M) kao predstavnicu najmlađeg naraštaja« (str. 231).

Svaka varijabla prikazana je u postotcima i popraćena komentarom. Primjerice, promjena *-lj* u *-j* u korpusu je zabilježena poprilično rijetko: kod Smoje i Duplančića ostvaruje se u više od 40% slučajeva, ali kod ostalih je uopće ne nalazimo, osim u 8% kod Čuline i 3% kod Senjanovića. Autorica zaključuje da »ni Smoje ne nastoji zadržati ovu karakteristiku pa je posve slobodno i proizvoljno varirala sa standardnom varijantom. To je jedna od fonoloških varijabla koje nestaju i

izumiru i možda će, osim u malom broju slučajeva (kao npr. *jubav*), u potpunosti nestati u vrlo skoroj budućnosti” (str. 237). Uz ovakve komentare postotaka Jutronić nudi i objašnjenja zašto je do promjena došlo, i to u posebnome potpoglavlju u zaključnome dijelu pod naslovom *Što je ostalo od splitskoga govora – još o varijablama, interpretaciji i teoretskim zaključcima*. U njemu pokušava objasniti zašto su nastale neke varijable, zašto neke toliko variraju i zašto su druge stabilne. Najprije grupira varijable od najistaknutijih – koje nestaju – do stabilnijih – koje su se zadržale.

»U fonološkom sustavu najistaknutije su promjene *-lj > -j* i **d' > j*. One se javljaju u najmanjem postotku« (str. 249). Autorica za obje navodi unutarjezične razloge (slabljenje artikulacije koje je još 1978. opisao Moguš) i izvanjezične, sociolingvističke: za prvu je važan utjecaj standarda, a za drugu percepcija zastarjelosti oblika s refleksom *-j*. Među najstabilnijim značajkama je ikavski refleks jata, koji ni u jednome naraštaju nije ostvaren u stopostotnome broju primjera, no u svih se naraštaja pojavljuje u rasponu 42–87%. To je potpomognuto činjenicom da je Split okružen ikavcima, kako čakavskima, tako i štokavskima. Jutronić ističe i promjenu *-m > -n* kao varijablu koja iščezava, ali je još uvijek u procesu eliminacije i pretpostavlja da je stabilnija zbog čeće upotrebe nego kod varijable *-lj > -j*, koja je ograničena na leksičke, a ne na gramatičke kategorije. Posebnu pažnju posvećuje varijabli *h*, koju svrstava u istaknute varijable, i to kao »promjenu u toku, koja se odvija, takoreći, pred našim očima« (str. 258).

I u morfologiji Jutronić dijeli varijable na neistaknute, varijabilne i istaknute. Neistaknuta (nepromijenjena) je glagolski pridjev radni muškoga roda koja se u nestandardnom obliku pojavljuje u svih autora u više od 90% slučajeva (a u Smoje, Čuline i voditeljica *Po ure torture* 100%). Varijable koje su u procesu gubljenja jesu genitiv množine i treće lice množine prezenta, a istaknuta je varijabla (promijenjena) ujednačavanje dativa, lokativa i instrumentala množine prema *-aman* odnosno *-iman*. Jutronić kao moguće objašnjenje za čuvanje nestandardnih oblika muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog nudi to »da njime SPLICANI, kao i DALMATINCI općenito, naglašavaju svoju govornu razliku između njih i kajkavaca« (str. 265).

Neistaknuta sintaktička varijabla je konstrukcija *od + genitiv* koja se nalazi u 100% primjera svih autora. Autorica sasvim ispravno za nju zaključuje: »ona nije samo čakavska, već je supstandardna, a često se čuje i u razgovornom standardu« (str. 267) pa ju mladi govornici mogu doživjeti kao prestižnu. Zaključuje da je ona toliko stabilna jer nije tipično splitska. U analizu splitskoga govora uključena je jer su sintaktičke varijable definirane prema literaturi, koja ne mora uvijek biti točna. Nerazlikovanje akuzativa i lokativa varira, i to od upotrebe u 100% slučajeva u predstavniku starije generacije preko srednjih vrijednosti u srednjoj generaciji (42–79%) do niskoga postotka pojavljivanja u najmlađoj generaciji (0–6%). Varijabla se ne ukida u potpunosti, jer se doživljava kao lokalizam. Istaknute sintaktičke varijable jesu konstrukcija *mi je > me* i upotreba zamjenice *ča*. One se već u govoru srednje gene-

racije pojavljuju u minimalnom postotku (1%), a u mladih nisu potvrđene.

Na samome kraju analize Jutronić govori o hibridnoj prirodi splitskoga, nekad čakavskoga dijalekta. Navodi četiri vrste reliktnih karakteristika (predstavljene 2002. kod Trudgilla). To su reliktnne karakteristike koje su visoko u svijesti govornika (*-lj > -j*), reliktnne karakteristike koje su nestale, ali nisu zaboravljene (treće lice množine prezenta), reliktnne karakteristike koje su nisko u svijesti govornika (ujednačavanje dativa, lokativa i instrumentala množine) te reliktnne karakteristike koje su nestale i potpuno su zaboravljene (npr. *mi je > me*). Temeljita statistička analiza završava poglavljem *Splitski govor i njegov(i) identitet(i)* koje nudi dijakronijski osvrt na razvoj splitskoga govora u njegovoj raznolikosti i redefinira ga kao višeslojan dinamički fenomen koji nema oštro određene rubove niti ga se može ukalupiti. Ipak, autorica je ponudila generacijski presjek kroz koji je promotrila varijable da bi odredila njihovu motiviranost i zastupljenost u splitskome dijalektu prema naraštajima. Postavila je temelje za ozbiljnija moderna istraživanja gradskih govora iz kojih će, nadajmo se, izrasti nova kroatistička dijalektološka disciplina.

Dijana Ćurković